

РОЗДІЛ V

КРАЄЗНАВСТВО

УДК 027.7(477.62-2)МДУ:908

О. В. Дейниченко,

*зав. відділу інформаційних технологій
та комп'ютерного забезпечення*

Краєзнавчі дослідження як результат впливу поняття «вузівське краєзнавство» на краєзнавство бібліотечне (досвід НБ МДУ)

В статті викладено передумови та теоретичні основи наукових досліджень у бібліотечному краєзнавстві. Розглядається досвід НБ МДУ в галузі краєзнавства бібліотечного і вузівського.

Ключові слова: *науково-дослідна діяльність, бібліотечне краєзнавство, вузівське краєзнавство.*

«Положення про краєзнавчу роботу бібліотек системи Міністерства культури і мистецтв України» розглядає краєзнавчу діяльність як один з провідних напрямів бібліотечної роботи [7]. Особливу увагу різноманітним формам краєзнавчої роботи приділяють і співробітники бібліотеки Маріупольського державного університету [8, с. 24]. В умовах отримання бібліотекою статусу наукової постали питання про теоретичні засади бібліотечного краєзнавства і розмежування краєзнавства як науково-дослідної і як громадсько-спрямованої діяльності, а також про необхідність аналізу і подальшого розвитку краєзнавчих досліджень.

Розглянемо місце краєзнавчих досліджень в бібліотечному краєзнавстві. Слід зазначити, що розвитку

досліджень в галузі краєзнавства сприяли, по-перше, виділення в 2007 р. теми «Архітектурне краєзнавство (м. Маріуполь)» як однієї з наукових тем, що розробляють співробітники бібліотеки, по-друге, активізація з жовтня 2009 р. діяльності Маріупольської спілки краєзнавців, з якою співпрацює НБ МДУ. Отже, скориставшись класифікацією М.М. Щерби (рис. 1), можна зробити висновок, що науково-дослідна краєзнавча діяльність в НБ МДУ – напрям бібліотечного архітектурного краєзнавства.

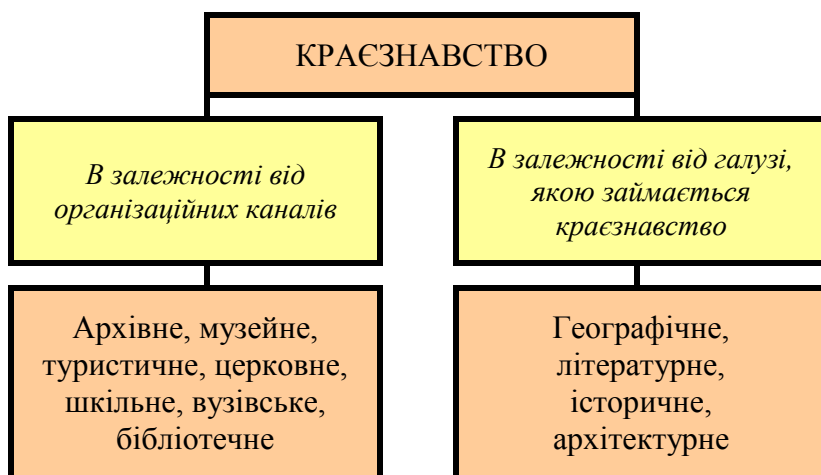

Рис. 1. Класифікація краєзнавства за М.М. Щербою (укл. за статтею Є.С. Алексєєвої [1, с. 11])

Однак бібліотечне краєзнавство як таке науково-дослідної діяльності не передбачає. Так, С. Матліна зазначає, що бібліотечне краєзнавство полягає в зборі, збереженні і наданні в суспільне користування краєзнавчих документів і інформації про них. [6].

Ці ж аспекти відображаються в роботі Н. М. Кушнаренко, присвяченій функціям бібліотечного краєзнавства в умовах розвитку інформаційних технологій:

- удосконалення складу краєзнавчих ресурсів;
- поліпшення обміну краєзнавчою інформацією;
- підвищення доступності краєзнавчих ресурсів;
- поліпшення умов зберігання документованої краєзнавчої інформації [4, с. 4-10].

Докладніше напрями бібліотечного краєзнавства розглядає Є. С. Алексєєва:

- багатопланова робота з первинними і вторинними документальними потоками: виявлення, придбання документів, пов'язаних за змістом з краєм, їх зберігання і пропаганда;
- вивчення рідного краю, пошук раніше невідомих відомостей про нього об'єднаннями ентузіастів-краєзнавців, організованими в бібліотеці;
- пошуковий практичний напрям: спілкування з людьми, зацікавленими у відновленні, створенні комплексу історичних знань про край і його мешканців. [1, с. 11-12].

Власне бібліотечне краєзнавство виявляє себе у всіх аспектах життя НБ МДУ, зокрема, у таких формах роботи:

- формування фонду краєзнавчих видань, відображення його в каталогах і картотеках;
- підготовка бюлетенів нових надходжень, в яких відображаються і краєзнавчі видання;
- організація виставок, у тому числі віртуальних, та ін. заходів краєзнавчого характеру;
- виконання індивідуальних читацьких запитів краєзнавчої тематики;
- надання читачам доступу до краєзнавчих ресурсів;
- організація зберігання документів, що складають краєзнавчий фонд бібліотеки;
- видання власних бібліографічних покажчиків, довідкових бюлетенів краєзнавчого характеру;
- робота над краєзнавчими виданнями в співпраці з іншими міськими організаціями.

Зазначимо, що окремі автори (наприклад, О. Б. Віноградова, В. П. Кисельова [2, с. 27-32]) приділяють складанню бібліографічних показників більше уваги, ніж іншим формам краєзнавчої роботи бібліотек. Цікаво, що в «Положенні про краєзнавчу роботу бібліотек...» функції бібліотек ВНЗ також розглядаються лише у зв'язку з розробкою бібліографічних показників. Так, у Додатку до цього положення «Примірний розподіл функцій бібліотек області по формуванню системи краєзнавчих бібліографічних посібників» вказано, які саме видання повинні випускати «бібліотеки вузів:

- а) науково-допоміжні галузеві і тематичні показники про край;
- б) показники праць вузу;
- в) краєзнавчі бібліографічні показники, які забезпечують навчальні і загальноосвітні потреби студентів» [7].

Останнім часом все частіше підіймається питання про особливості бібліотек навчальних закладів, про ті функції, які відрізняють їх роботу від роботи бібліотек масових; це стосується і бібліотечного краєзнавства. Певний інтерес викликає стаття Л. К. Яшиной «Марійський державний технічний університет як об'єкт краєзнавчої діяльності науково-технічної бібліотеки» [9]. Проведемо аналогію: «Маріупольський державний університет як об'єкт краєзнавчої діяльності наукової бібліотеки».

В «Положенні про краєзнавчу роботу бібліотек...» йде мова про «показники праць вузу», однак в НБ МДУ в цьому аспекті робота ведеться за двома основними напрямками:

- створення електронних баз даних (ЕБД): «Праці вчених МДУ» і «МДУ у ЗМІ»;
- оформлення видань бібліотеки: бібліографічні показники і щорічники (інформаційний зв'язок ЕБД й

видань бібліотеки відображено на *рис. 2*).

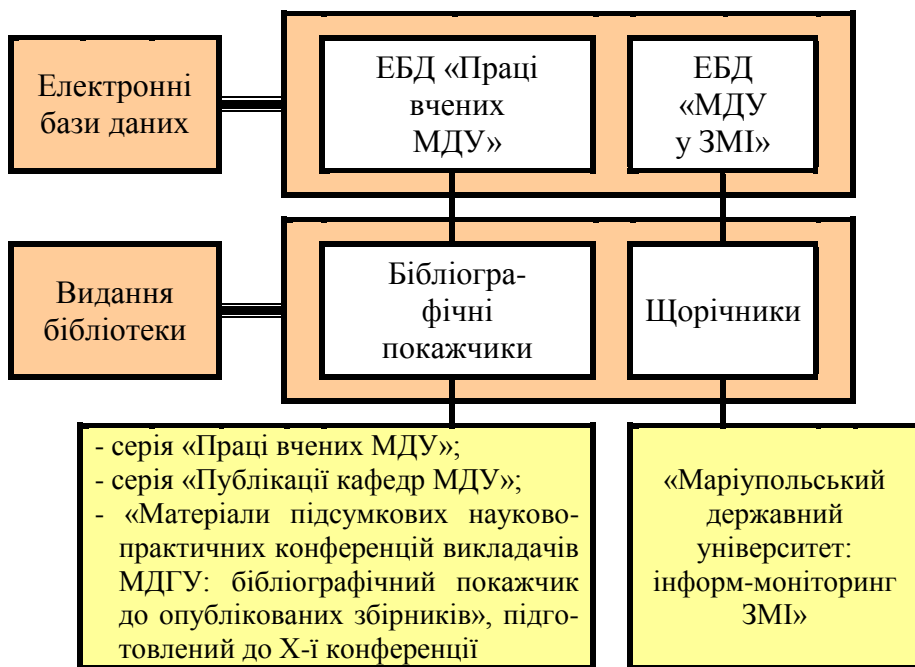

Рис. 2. Електронні бази даних і видання НБ МДУ Краєзнавчого характеру

Однак, є всі підстави припустити, що, за класифікацією М. М. Щерби, в більшості університетських бібліотек повинна йти мова не про «бібліотечне», а про «бібліотечне вузівське» краєзнавство.

Зазначимо, що саме вузівське, а не власне бібліотечне краєзнавство, зазвичай включає такі аспекти:

- вивчення краєзнавства як наукової дисципліни (його методології, історичного краєзнавства і т.п.);
- власна краєзнавча науково-дослідна діяльність.

Зв'язок бібліотечного і вузівського краєзнавства

пояснює і той факт, що на сучасному етапі розвитку краєзнавства поруч з традиційними формуванням, збереженням, популяризацією краєзнавчого фонду бібліотек важливе місце займає пошукова, архівна, тобто дослідницька діяльність. Невипадково у фахових статтях з'являються зауваження про те, що саме науково-дослідна краєзнавча робота надає можливість по-іншому презентувати бібліотеку місцевій владі, соціальним партнерам, користувачам [3]. Крім того, така діяльність сприяє розвитку зацікавлення читачів маловідомими сторінками рідного міста і, як наслідок, літературою краєзнавчого характеру, що наявна у фондах бібліотеки.

Будь-яка краєзнавча діяльність нерідко в тій чи іншій мірі передбачає дослідження. В роботі ж НБ МДУ краєзнавчі дослідження розвиваються у таких напрямках:

- робота з фондом рідкісних і цінних книг; краєзнавчі аспекти:
 - - дослідження історії формування фонду;
 - - аналіз зв'язку історії конкретних видань з тими або іншими людьми і їхнім місцем в історії Маріуполя);
- робота над науковою темою «Архітектурне краєзнавство (м. Маріуполь)» та над темами, що пов'язані з нею або виникають як результат співробітництва з іншими організаціями в галузі краєзнавства.

Вказані напрями краєзнавчих досліджень НБ МДУ, як і краєзнавча науково-дослідна робота бібліотек взагалі, тісно пов'язані з іншими формами краєзнавчої роботи. Це пояснюється особливостями самого краєзнавства.

Так, у статті «Краєзнавство як наука і як діяльність» Д. С. Лихачов писав: *«Є ще одна надзвичайно важлива і виключно рідкісна особливість краєзнавства як науки. В ній немає "двох рівнів". Одного рівня – для вчених-фахівців і іншого – для "широкої публіки". Краєзнавство саме по собі популярно. Воно існує остільки, оскільки в його*

створінні і його сприйнятті (споживанні) беруть участь широкі маси. В цьому аспекті краєзнавство в системі наук займає виняткове місце» [5].

Взявши за основу назву статті Д. С. Лихачова, схематично відобразимо, з одного боку, зв'язок краєзнавства як науки і діяльності, з іншого, бібліотечного і вузівського краєзнавства, що яскраво виявляється в роботі багатьох вузівських бібліотек, зокрема й НБ МДУ (рис. 3).

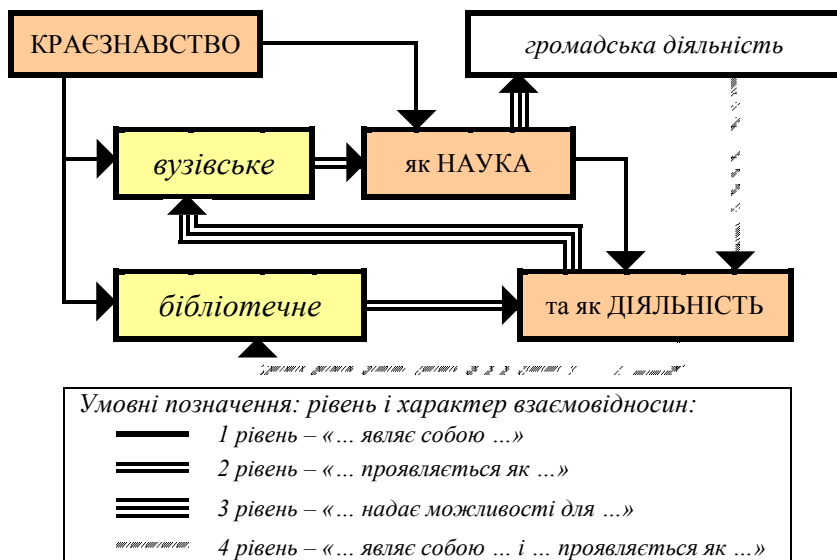

Рис. 3. Взаємозв'язок краєзнавства як науки та як діяльності у вузівській бібліотеці

На першому рівні розглянутих зв'язків краєзнавство, з одного боку, являє собою науку і діяльність, з іншого, – в університетській бібліотеці – може носити характер як власне бібліотечного, так і вузівського. На другому рівні вузівське краєзнавство проявляється, перш за все, як наука, а бібліотечне – як діяльність. На третьому рівні стає зрозумілим, що саме діяльність в межах бібліотечного

краєзнавства дає широкі можливості для наукових досліджень в межах вузівського краєзнавства. Крім того, краєзнавчі наукові дослідження, як правило, спрямовані на досягнення не лише наукової, але і якої-небудь соціальної (просвітницької, виховної) мети, тобто надають можливості для краєзнавчої громадської діяльності. На четвертому рівні громадська краєзнавча діяльність, яка являє собою саме діяльність, а не науку, повертає нас до роботи бібліотеки і, забезпечуючи основу більш багатогранної суспільної діяльності в області краєзнавства, проявляється як бібліотечне краєзнавство, а не як краєзнавчі дослідження, характерні для вузівського краєзнавства.

Спираючись на все вищесказане, можна дійти висновку, що на сучасному етапі розвитку бібліотечне краєзнавство розширює свої форми роботи, включаючи і науково-дослідну краєзнавчу діяльність. Особливо яскраво це проявляється у наукових бібліотеках. Отже, в університетських бібліотеках доречно говорити не про бібліотечне, а про бібліотечне вузівське краєзнавство.

Список використаної літератури

1. Алексеева Е.С. Библиотечное краеведение: проблемы и перспективы развития / Е.С. Алексеева // Бібліотечне краєзнавство: нові технології: матеріали міжнар. семінару, 22–23 берез. 2005 р. / Харк. держ. наук. б-ка ім. В.Г.Короленка; уклад.: Н.І. Полянська, В.О. Ярошик. – Х., 2005. – С. 11-19. – Режим доступа: <http://korolenko.kharkov.com/27.htm>
2. Виноградова О.Б. Репертуар краєзнавчих видань наукових бібліотек: традиції та інновації / О.Б. Виноградова, В.П. Кисельова // Бібліотечне краєзнавство: нові технології: матеріали міжнар. семінару, 22–23 берез. 2005 р. / Харк. держ. наук. б-ка

- ім. В.Г.Короленка ; уклад.: Н.І. Полянська, В.О. Ярошик. – Х., 2005. – С.27-32. – Режим доступа: <http://korolenko.kharkov.com/27.htm>
3. Краеведение – основное направление деятельности Вяземской центральной районной библиотеки / по мат. сайта вяземского клуба «Краевед». – Режим доступа: <http://www.kraevedclub.ru/content/view/22/1/>
 4. Кушнарєнко Н.М. Стратегічні напрями краєзнавчої діяльності бібліотек в умовах електронного середовища / Н.М. Кушнарєнко // Бібліотечне краєзнавство: нові технології : матеріали міжнар. семінару, 22-23 берез. 2005 р. / Харк. держ. наук. б-ка ім. В.Г.Короленка ; уклад.: Н.І. Полянська, В.О. Ярошик. – Х., 2005. – С. 4-10. – Режим доступа: <http://korolenko.kharkov.com/27.htm>
 5. Лихачев Д.С. Краеведение как наука и как деятельность / Д.С. Лихачев. – Режим доступа: <http://orthgymn.ru/publish/likhachev/khrestomatia/culture/10.php>
 6. Матлина С. Шаги от знания – к любви : Библиотечное краеведение: чужая работа или естественное развитие своей? / С. Матлина // Библиотека в школе. – 2003. – 1-11 окт. – С. 2–4. Режим доступа: <http://lib.1september.ru/2003/19/2.htm>
 7. Положення про краєзнавчу роботу бібліотек системи Міністерства культури і мистецтв України : наказ Міністерства культури і мистецтв України № 314 від 11.06.96 р. – Режим доступу: http://lib.if.ua/info/lib_spec/n_kray.html
 8. Смирнова Е. Особенности краеведческой деятельности библиотек вузов / Е. Смирнова // Бібліотечний форум України. – 2010. - №3. – С. 23-25.

9. Яшина Л.К. Марийский государственный технический университет как объект краеведческой деятельности научно-технической библиотеки / Л.К. Яшина, Л.С. Чепайкина // Библиотека в современной образовательной среде : II Пановские чтения, рег. науч.-практ. конф., 25 марта 2011 г. : сб. ст. / науч. ред., отв. за вып. В.В. Изыкин. – Йошкар-Ола : МарГУ, 2011. – Режим доступа: <http://www.volgatech.net/Default.aspx?tabid=2395&ctl=Details&mid=4761&ItemID=6252&language=ru-RU>

УДК 027.7(477.62-2)МДУ:908

О. В. Дейниченко,

*зав. відділу інформаційних технологій
та комп'ютерного забезпечення*

Огляд науково-дослідної краєзнавчої діяльності НБ МДУ

В статті розглядаються теоретичні основи науково-дослідної діяльності в галузі краєзнавства, зокрема, особливу увагу надано питанням методології. Практичний досвід краєзнавчих досліджень характеризується на прикладі тем, робота над якими велась в НБ МДУ.

Ключові слова: *архітектурне краєзнавство, некрополістика, науково-дослідна діяльність.*

Останні п'ять років у НБ МДУ поруч з традиційними формами бібліотечного краєзнавства розвивається науково-дослідна краєзнавча діяльність. Так, з 2007 р. у науковій діяльності бібліотеки виділено тему «Архітектурне краєзнавство (м. Маріуполь)». Крім того, було дослі-

ББК 91
УДК 012

Відповідальний за випуск: директор наукової бібліотеки Маріупольського державного університету Шакула А. П.

Комп'ютерна верстка: Дейниченко О. В.

*Рекомендовано до друку
науково-методичною радою наукової бібліотеки
Маріупольського державного університету
(протокол № від . .2013 р.).*

НЗ4 Науково-дослідна діяльність наукової бібліотеки Маріупольського державного університету : матеріали І науково-методичного семінару. 29 листопада 2012 р. / ред. А. П. Шакула. – Маріуполь : МДУ, 2013. – 153 с.

У виданні представлено матеріали і статті співробітників наукової бібліотеки Маріупольського державного університету з науково-дослідної роботи за 2012 р.

Видання може стати в нагоді як співробітникам бібліотек, так і всім, кого цікавить діяльність вузівської бібліотеки.

ББК 91
УДК 012